

писи громадянського стану, що охоплюють динамічний період від 1920-х і до 1939 р. Греко-католицькі священники послуговувалися здебільшого угорською мовою, але в 1930-ті рр. писали й по-руськи (по-українськи).

Фактично книгу (зшиток із листів у клітинку формату стандартного й донині загального зошита) завершено в грудні 1939 р. Однак у сторінки, відведені наявним сім'ям, примітки про дати народження, одруження і смерті вносились епізодично аж до 1963 р.

Упродовж століття, котре безпосередньо й опосередковано віддзеркалене в метричних записках (друга половина XIX – перша половина XX ст.), характерне явище природного (біосоціального) відбору. Не тільки для цього села, але й для краю в цілому. Його індикаторами служать надвисока народжуваність і висока дитяча смерт-

ність. У середньому в сім'ї народжувалося до десяти дітей, а виживало до чотирьох. Репродуктивний період жінок зазвичай тривав від 17 до 45 років, а у чоловіків у верхній межі – до 60-ти.

Крім зазначених джерел, професор Р.А. Офіцинський залучив відомості музейного походження. У Новоселиці з квітня 1966 р. діє меморіальний музей найвідомішого уродженця села – чеського народного героя Івана Кубинця (6.07.1922 – 18.04.1945). Музей має 384 експонати – оригінальні фото і репродукції, офіційні документи та епістолярія, картини і скульптури, предмети побуту і т.п.

Вважаємо, рецензована нами історико-краєзнавча монографія професора Р.А. Офіцинського належить у своєму жанрі до числа найкращих видань, які побачили світ у Закарпатті за останні роки.

Олашин М.В. (Ужгород)

НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-ФРАНЦУЗЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Іваненко О. Українсько-французькі зв'язки: наука, освіта, мистецтво (кінець XVIII - початок XX ст.). – Київ: Інститут історії України НАН України, 2009. – 320 с.

Рецензована праця є комплексним дослідженням українсько-французьких взаємовпливів у науці, освіті, літературі, образотворчому й театральному-музичному мистецтві протягом широкого історичного періоду кінця XVIII – початку XX ст. (на матеріалах українських губерній Російської імперії). Незважаючи на беззаперечну актуальність і популярність заявленої теми та неодноразове звернення істориків до вивчення її окремих сюжетів, узагальнююче й всебічне студіювання українсько-французьких культурних взаємин „довгого” XIX ст. здійснено в монографії О.А. Іваненко вперше. Її цінність визначається передусім введенням до наукового обігу фактологічних матеріалів, почерпнутих з невідомих раніше або маловивчених джерел, що відкривають можливість глибше осягнути специфіку українсько-французьких історичних зв'язків та їх роль у розвитку європейської культури.

Як показує здійснена авторкою характеристика історіографії проблеми, потужний імпульс її дослідженню надали студії учених української діаспори, зокрема І. Борщака й А. Жуковського. Разом з тим О.А. Іваненко наголосила на тому, що поза їхню увагу залишилися важливі сюжети, пов'язані з внеском французьких іммігрантів у розвиток культури України вказаного періоду. Окремий пласт радянської історіографії досліджуваної теми становлять праці, присвячені впливу ідей Великої французької революції кінця XVIII ст. на Російську імперію, а також – доробок літературознавців того періоду. Вдалим є здійснений у монографії огляд праць сучасних українських учених Д.С. Наливайка, Л.В. Таран,

М.М. Варварцева, А.М. Катренка та Я.А. Катренка, О.О. Кураєва, В.В. Адагурова та ін.

Визначальною рисою рецензованої монографії є залучення великого масиву джерел, значною мірою рукописних. О.А. Іваненко опрацювала матеріали 22 фондів архівів України й Російської Федерації (Центрального державного історичного архіву України у м. Києві, Державного архіву міста Києва, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Державного архіву Російської Федерації (м. Москва), Архіву зовнішньої політики Російської імперії (м. Москва), Російського державного архіву літератури та мистецтва (м. Москва)); опубліковані законодавчі акти Російської імперії, міжнародно-правову документацію; звіти вітчизняних учених про закордонні відрядження та документи діловодства, вміщені на сторінках „Записок Императорского Харьковского университета”, „Университетских известий”, „Записок Императорского Новороссийского университета”; епістолярії та мемуари українських культурних діячів; матеріали газет „Киевлянин”, „Киевские губернские ведомости”, „Киевский театральный курьер”, „Жизнь и искусство”, „Заря”, „Одесский вестник”, „Одесский листок”, „Одесское обозрение театров”, „Театральная Одесса”, „Южный край”; твори української і французької літератур.

Здійснивши у першому розділі огляд найважливіших етапів українсько-французьких зв'язків від їхніх витоків і до кінця XVIII ст., авторка особливу увагу приділила аналізу образу

України у французькій літературі XVI-XVIII ст. – працях Г.-Л. де Боплана, Вольтера, Ж.-Ш. Ляво, К.-К. де Рульєра, Ж.-Б. Шерера, Ж.-Ф. Гаррана де Кульона. Характеризуючи причини активізації західноєвропейської імміграції в Україну кінця XVIII – початку XIX ст., внесок французів у розвиток її економіки та культури, О.А. Іваненко дійшла висновку про те, що в цей період було створено базу постійної французької присутності в Україні. Аналізуючи політичні та економічні фактори, що впливали на перебіг українсько-французьких культурних взаємин кінця XVIII – початку XX ст., авторка показала зв'язок між зовнішньополітичними пріоритетами Франції та рівнем інтересу до України у французькому громадсько-культурному житті. Особливий інтерес становить здійснений О.А. Іваненко аналіз українознавчих праць французьких авторів – Ш.-Л. Лезюра, Мальт-Брюна, Ш. Решберга, Ж.-Л. Карра, А. Бальбі, А.-Л.-Ж. де Сталь, О. де Лагарда, Гамби, К. Монтандона, герцога де Рагюза, Ж. Шніцлера, Д.-Л. Альвареса, С. Робера, П. Меріме.

У другому розділі розкрито внесок французів у розвиток освіти в Україні. Висвітлено роль французьких освітян у заходах з підготовки відкриття Харківського університету, у викладанні в ньому природничих та гуманітарних наук, організації роботи його допоміжних навчальних закладів, публікації різноманітних навчальних посібників, а також у навчанні іноземних мов слухачів Університету Св. Володимира, Ніжинської гімназії вищих наук, Рішельєвського ліцею. Зокрема, завдяки вивченню опублікованих на сторінках „Университетских известий” оглядів викладання в Університеті Св. Володимира авторці вдалося виявити особливості організації занять з французької мови А.К. Плансона, А.А. Бореля, Л.Е. Пекюса, А.О. Наліса, Ф.-О.-В. Г. де ла Барта, А.-Р.О. Шовена. На основі широкої джерельної бази, у тому числі вперше введених до наукового обігу матеріалів, у монографії показано, що провідною формою українсько-французьких наукових зв'язків XIX – початку XX ст. були зарубіжні відрядження учених Харківського, Київського й Новоросійського університетів, упродовж яких вони відвідували лекції і практичні заняття у західноєвропейських вищих навчальних закладах, брали участь у дослідженнях зарубіжних лабораторій, здійснювали пошукову роботу в архівах і бібліотеках, закупували лабораторне обладнання, музейні експонати, наочне приладдя, наукову літературу, налагоджували особисті зв'язки із французькими колегами, брали участь у міжнародних конгресах та з'їздах.

У третьому розділі розкрито вплив французької культури на творчість майстрів українсь-

кого художнього слова, відображено місце французької літератури в українському перекладознавстві та літературно-критичній думці. Важливо, що авторка акцентує увагу на віддзеркаленні українських впливів у французькій літературі, що яскраво проявилися у творчості О. Бальзака. У монографії наголошується, що в умовах дії Валуєвського циркуляру 1863 р. та Емського указу 1876 р. співпраця українських і французьких митців відіграла роль інструмента популяризації української літератури в Європі. Ретельний аналіз матеріалів харківської, київської, одеської преси XIX – початку XX ст. дозволив О.А. Іваненко ввести до наукового обігу нові фактологічні матеріали щодо гастролей в Україні французьких театральних колективів, постановок п'єс західноєвропейських авторів на українській сцені. У монографії також приділено увагу впливу французької культури на становлення та розвиток українського образотворчого мистецтва XIX – початку XX ст.

Відчуті атмосферу досліджуваної епохи допомагають вміщені в додатках рецензованої праці витяги зі спогадів Х.-П. Роммеля, П.Д. Селецького, Л. Нічаєвського, „Листа про Київ” О. Бальзака, газет „Заря” та „Жизнь и искусство”, звітів київських учених про закордонні відрядження, опублікованих на сторінках „Университетских известий”, тексти документів Центрального державного історичного архіву (м. Київ) та Державного архіву міста Києва.

Разом з тим слід висловити деякі зауваження щодо монографії О.А. Іваненко. Так, на с.126 вказано, що 1872 р. Ф.Я. Фортинський був відряджений за кордон. Насправді цим роком датується подання історико-філологічного факультету Університету Св. Володимира до університетської Ради щодо закордонного відрядження вченого, а фактично він отримав змогу вирушити за кордон у 1874 р.

Водночас слід наголосити, що рецензована праця вирізняється продуманою структурою, чіткістю узагальнень і висновків, оригінальним стилем. Аналіз різноманітного фактологічного матеріалу, у тому числі вперше введеного до наукового обігу, дав авторці можливість зробити науково аргументований висновок про те, що „втрата Україною державності, перетворення її на провінцію Російської імперії не означало для неї переривання духовних зв'язків з Європою наприкінці XVIII – на початку XX ст.” О.А. Іваненко здійснено велику науково-пошукову й власне дослідницьку роботу, результати якої дозволили відтворити масштаби й сутність українсько-французьких культурних взаємин кінця XVIII – початку XX ст., а також відкрити перспективи подальших студій з історії міжнародних зв'язків України цього періоду.

Сергієнко Т.С. (Ужгород)